

1 Samisk språk i formell utdanning – utviklingstrender

Kevin Johansen

Hovedfag i statsvitenskap,
Universidad de Granada /
Universitetet i Tromsø.

Magister i historie,
Aarhus Universitet.

Seniorrådgiver,
Statsforvalteren i Nordland

Sammendrag

Denne artikkelen tar for seg samisk språkopplæring i barnehagen, grunnsopplæringen og i høyere utdanning. Mulighetene for å lære samisk er bedre i dag enn noen gang tidligere, både i barnehagen, skolen og i høyere utdanning og voksenopplæring. Barnehagen pekes på som den aller viktigste språkarenaen etter hjemmet. Derfor ville det vært ønskelig med ei økning i antall samiske barnehager. Samtidig har det blitt opprettet samiskspråklige barnehager flere steder i Norge de siste årene, mens det tidligere var flest tilbud i indre Finnmark. I noen tilfeller er sammenslåing av samiske barnehager årsaken til at antallet går ned, uten at det nødvendigvis forringer tilbudet.

I barnehagesektoren har det vært en svak nedgang i antall samiske barnehager i den siste tiårsperioden, mens antall samiske avdelinger i norske barnehager har økt. Antall barn som har fått samisk språkopplæring har gått noe ned. Her er feilkilden at tallene baserer seg på de barnehagene som får økonomisk støtte fra Sametinget. Det kan være andre barnehager som har et samisk språktilbud uten at det er søkt om støtte fra Sametinget.

I grunnskolen får flere elever samiskopplæring enn noen gang før, med unntak av toppåret 2005-06. Også i videregående opplæring er det flere som lærer samisk enn tidligere. I grunnskolen undervises det i samisk flere steder enn noen gang, ca. 230 skoler til sammen. Fjernundervisning er sentralt for å sikre retten til samiskopplæring i hele landet. For videregående opplæring er det også ei positiv utvikling, selv om det fortsatt er frafall av elever i overgangen fra grunnskolen til videregående.

I høyere utdanning var 2017 et toppår både for nordsamisk og lulesamisk, mens antall studenter etter det har gått drastisk ned. For sørsamisk høyere utdanning var 2013 toppåret, mens 2022 var bedre enn alle år siden 2015. I høyere utdanning er det færre som tar samiske språkstudier enn for toppårene som ligger seks til ti år tilbake i tid. Det er svært viktig at kapasiteten med hensyn til samiske språkkurser styrkes i hele opplæringsløpet. I dag er kapasiteten den største utfordringen for å sikre ytterligere styrking av samisk språk i formell utdanning. Rekruttering er derfor sentralt for å skape flere samiske språkbrukere i årene som kommer.

1.1 Innledning

I denne artikkelen skal vi se på omfanget av samisk språk i opplæringen, fra barnehage til høyere utdanning. Gjennom dette kan vi utlede mye om situasjonen for samiske språk i Norge i dag og utviklingstrekk over lengre tid. I og med at de fleste i barnehagealder eller skolealder som i dag snakker samisk hjemme, trolig også har et samisk språktilbud i barnehagen, samiskopplæring i grunn- eller videregående skole, sier tallene også mye om hvor mange i disse kullene som lærer samisk, og som man kan anta at etter en periode behersker samisk på et visst nivå.

Tidligere har man sett adskilt på tall i barnehagen, i grunnopplæringa og i høyere utdanning. Med denne oversiktsartikkelen får man et bedre innblikk i den samiske språksituasjonen i hele oppvekst- og utdanningsløpet. Dette gir innsikt i en større språksammenheng, og man kan se trender over tid. Totalt sett vil artikkelen vise utviklingen de siste 20 årene, og kan også brukes til framskrivninger for kommende år.

1.2 Samisk språk i barnehagen

Samiske barnehager ble i den første tiden realisert gjennom initiativer fra samiske organisasjoner, ikke fra myndighetene. Den første samiske barnehagen ble opprettet i Kautokeino i 1969.¹ To år seinere ble det opprettet en samisk barnehage i Karasjok, men barnehagene i Kautokeino og Karasjok hadde ikke et eksplisitt språkfokus de første årene. Således var de først og fremst samiske ved at det var samiske barn der. I 1978 ble det dannet en familiebarnehage i Karasjok der alle barna snakket samisk. Det ble da et mer eksplisitt språkfokus i de samiske barnehagene, og man så nødvendigheten av ei koordinert og målrettet samisk språksatsning i barnehagene. Likevel hadde få barn barnehageplass. Barnehagedekningen i Norge var i 1980 på kun 21 prosent.² I dag er dekningsstallet på omtrent 96 prosent for landet totalt sett, altså er det kun fire prosent av barn i barnehagealder som ikke går i barnehagen.

De første samiske barnehagene som ble etablert i Norge var nordsamiske. Den første lulesamiske barnehagen ble opprettet ved Árran Julevsáme guovdásj i 1989. Det ble også etablert barnehager i sjøsamiske områder. I Alta ble det etablert en barnehage rundt 1990. I 2008 opprettet man et lulesamisk språktilbud ved Jentoftsletta mánáidgárdi i Bodø-Bådåddjo, og i 2018 ble det etablert ei egen samisk avdeling ved denne barnehagen.

I sørsamisk område fikk man den første samiske barnehagen på Snåsa i 2004, og i 2016 ble det opprettet ei egen samisk avdeling ved Ysterhagen barnehage på Røros. I 2017 åpnet også Ferista friluftsbarnhage i Trondheim ei samisk avdeling.³

I dag er det etablert enighet om at barnehagen er en av de aller viktigste arenaene utenfor hjemmet for samisk språkutvikling. Dette har vært en lang prosess, der samiske foreldre og samiske organisasjoner fra 1980-tallet av satte stadig større fokus på samiske barns språkutvikling, og betydningen av gode samiskspråklige barnehage tilbud. Man hadde da etablert samiskspråklige barnehager i de aller fleste kommunene som ble innlemmet i forvaltningsområdet for samisk språk.

1.2.1 Barnehageloven vedtas

Barnehagens rettslige stilling ble vesentlig styrket etter at barnehageloven ble innført i 1996. I tillegg til barnehageloven fikk man nå en egen samisk rammeplan for barnehagen, og det samiske perspektivet ble for første gang eksplisitt nevnt i offentlige dokumenter om barnehagene. Rammeplanen slo fast hva en samisk barnehage er, og dette fjernet en del usikkerhet og misforståelser på området:

«En samisk barnehage er en barnehage der barna i barnehagen har samisk bakgrunn – er samer. Barnehagen har som formål å styrke barnas identitet som samer ved å fremme bruken av samisk språk og ved å formidle samisk kultur. Barnehagen ledes av samisk pedagogisk personale.»⁴

Rammeplanen for samiske barnehager skapte på mange måter ei ny tidsregning for samisk språksatsing i barnehagene. Man hadde nå et lovverk å støtte seg til, og et tydelig signal fra sentrale myndigheter om betydningen av samisk språk på barnehagenivå. Dette var også nødvendig for å sikre rettighetene til samiske barn i barnehagen. I 2005 vedtok Stortinget ny barnehagelov. Her ble det fastsatt at kommunen hadde ansvar for barnehage tilbudet til samiske barn. I de første tiårene med samiske barnehager har det vært påpekt at private barnehager hadde et langt sterkere engasjement for det samiske perspektivet enn kommunale barnehager.⁵

Barnehageloven av 2005 la imidlertid et relativt tydelig skille mellom samiske barnehage tilbud i- og utenfor forvaltningsområdet:

«Kommunen har ansvaret for at barnehage tilbudet til samiske barn i samiske distrikt bygger på samisk språk og kultur. I øvrige kommuner skal forholdene legges til rette for at samiske barn kan sikre og utvikle sitt språk og sin kultur.»⁶

¹ Storjord, Marianne, 2009

² Storjord, Marianne, 2009

³ Johansen, Kevin, 2020

⁴ Rammeplan for barnehagen, 1996

⁵ Storjord, Marianne, 2009

⁶ Lov om barnehager 2005, § 8

Når vi ser på hvor mange i byene som er medlem i Sametingets valgmanntall kan man si at distinksjonen mellom samiske barnehage tilbud i forvaltningsområdet og i byene ikke var fremtidsrettet.

Sametingets valgmanntall viser at en stadig større del av de som står i valgmanntallet bor i byer.⁷

⁷ Johansen, Kevin 2021

Årstall	Samiske barnehager	Barnehager med samisk avdeling	Barnehager med samisk språkopplæring	Antall barnehager totalt med samisk	Barn som mottar samisk språktilbud totalt
2013	23	7	22	52	822
2014	24	7	27	58	815
2015	24	7	29	60	783
2016	24	8	27	58	798
2017	23	8	32	60	845
2018	21	11	33	59	853
2019	21	10	25	56	850
2020	24	8	20	52	799
2021	22	10	18	50	778
2022	21	11 ⁸	8	54	893

Tabell 1. Samisk i barnehagen, viser utviklingen når det gjelder antall samiske barnehager i Norge, barnehager med samiske avdelinger og barnehager med samisk språktilbud, samt hvor mange barn som har samisk språktilbud i barnehagene. Kilde: Sametinget.

⁸ Det totale antall samiske barnehager og barnehager med samiske avdelinger er for 2022 33. Det er litt ulike kilder på om fordelingen er 21-11 eller 20-12 mellom samiske barnehager og samiske avdelinger.

Som tabellen viser, er antall samiske barnehager stabilt i perioden. Barnehager med samiske avdelinger har hatt en liten økning, mens barnehager med samisk språktilbud har gått drastisk ned, sammenliknet med for ti år siden. Som vi ser er antall barn som får et språktilbud i barnehagen, om det er i form av en samisk barnehage, en barnehage med samisk avdeling eller en barnehage som har et samisk språktilbud, relativt stabilt over tiårsperioden.

En mulig feilkilde er at tallene baserer seg på Sametingets støtteordninger, og at det kan være barnehager som har et samisk språktilbud uten at de søker om støtte til dette fra Sametinget. I tillegg har Sametinget skjerpet inn kravene for å få støtte som samisk barnehage eller barnehage med samisk språktilbud, noe som kan forklare tallene. Dette har vært en riktig strategi, da det bør være krav om et reelt samisk språktilbud for å motta støtte i ordningen.

Ei betydelig utfordring for å styrke de samiskspråklige tilbudene i barnehagen er mangelen på pedagoger som snakker samisk. I årsmeldingene fra Sametinget påpekes det at de mottar bekymringsmeldinger fra foreldre over mangelen på barnehagelærere som snakker samisk.⁹ Om mulig er mangelen på

barnehagelærere som snakker samisk enda større enn mangelen på samisklærere i grunnskolen. Dette kan eksemplifiseres med antall uteksaminerte kandidater fra førskolelærerutdanningen og barnehagelærerutdanningen ved Sámi allaskuvla, der det i perioden 2014-2019 til sammen ble utdannet 21 kandidater til denne profesjonen.¹⁰

1.3 Samiskopplæring i grunnskolen

Det har vært organisert samiskopplæring i skolen minst fra første halvdel av 1700-tallet. Den samiske skolen har derfor en lang historie, med flere vendepunkter der perioder har vært preget av hard fornorskning (f.eks. perioden fra 1774/1826 og under imperialismens tidsalder fra 1870, til et godt stykke etter andre verdenskrig. Andre epoker har i større grad anerkjent betydningen av bruk av samisk språk i skolen, som 1716/1728 og 1826/1870.¹¹ Språkinstruksen for samiske og kvenske barn fra kirkeminister Wilhelm Andreas Wexelsen av 1898, kjent som Wexelsenplakaten, fikk stor betydning for samiske og kvenske barns oppvekstvilkår. Instruksen slo fast at norsk skulle være

⁹ Sametingets årsmelding 2021

¹⁰ Johansen, Kevin, 2020

¹¹ Aarseth, Bjørn, 2005

undervisningsspråket og samisk eller kvensk kun skulle brukes som hjelpespråk i de tilfeller noe var uforståelig for barna.¹² Instruksen var gjeldende helt til 1959.

I den tidlige perioden hadde samiskopplæring som annen opplæring, sitt utspring i misjonering. Slik sett gikk diskusjonen delvis rundt hva som var mest effektivt, hva man oppnådde størst misjonseffekt av; å misjonere på samenes egne språk, eller bruke dansk i misjoneringen. Enkelte geistlige hevdet allerede på 1700-tallet at man ville kunne utrydde samiske språk på kun en generasjon hvis man fraholdt seg fra å misjonere på «*det forhadte Sprog som holdt Dyrkelsen og Religionsundervisningen borte fra dem*».¹³

På midten av 1800-tallet ble denne striden personifisert ved samemisjonsprest Nils Stockfleth og den nasjonalistiske prostens Aars. Sistnevntes syn vant i stor grad fram og ga følgelig samisk språk i skolen svært dårlige kår. Dette ble ytterligere forverret ved «fornorskningsinstruksen» av 1898, som slo fast at samisk kun skulle brukes som hjelpespråk i skolen, og det i minimal grad.

I 1956 satte Kirke- og undervisningsdepartementet ned et utvalg som skulle foreslå tiltak som bidro til at samer i større grad kunne utfolde seg i samfunnet. Innstillingen ble vedtatt av Stortinget i 1963, og det bidro i hvert fall delvis til ei endring i tilnærming til samisk språk og kultur.

§ 37 i lov om folkeskolen av 1959 åpnet for at samisk kunne brukes som opplæringsspråk, men at det krevdes særskilt vedtak i departementet.¹⁴ Grunnskoleloven fra 1969 åpnet for opplæring på samisk. Mønsterplanen M-74 var det første læreplanverket med samisk innhold. Ved utarbeidelsen av mønsterplan M-87 13 år seinere var det samisk medvirkning i læreplanarbeidet. Her fikk vi for første gang læreplaner i samisk som førstespråk og andrespråk.¹⁵ I L-97 fikk man for første gang et eget samisk læreplanverk, L-97S. Dette var en anerkjennelse av den samiske skolen i Norge. Her var det også «samiske stolper» der samtlige elever i Norge skulle få en viss innsikt i samiske formål. I de to påfølgende læreplanverkene LK06(S) og LK20(S) er det samiske innholdet inkludert på en mer omfattende måte enn i tidligere læreplanverk, der Sametinget og samiske fagpersoner har vært involvert i utarbeidelsen av læreplanene.

17. juli 1998 innføres en ny opplæringslov som ga samer individuell rett til opplæring i samisk uavhengig av hvor i landet de bor. Den individuelle retten til samiskopplæring skiller seg fra hvordan retten til språkopplæring er rettighetsfestet i andre europeiske land, der de i stor grad er knyttet til regioner der språket er i en majoritetssituasjon.

§ 6-2 i opplæringsloven sier

«I samiske distrikt har alle i grunnskolealder rett til opplæring i og på samisk (...). Utanfor samiske distrikt har samar i grunnskolealder rett til opplæring i samisk.»¹⁶

Kapittel 6 i opplæringsloven har hatt stor betydning for samiskopplæring og samisk språkutvikling i Norge. Det har medført at det skal gis samiskopplæring til samiske elever uavhengig av bosted, og har også bidratt til at det må jobbes mer med å rekruttere flere samisklærere til yrket. I de tilfeller der skoler ikke kan gi samiskopplæring selv kan elevene få alternative opplæringsformer i samisk. Fjernundervisning er den mest brukte alternative opplæringsformen, ofte i kombinasjon med språksamlinger, og noen ganger også kombinert med ambulerende lærere.

Det er grunn til å anta at de fleste som nå lærer samisk i Norge i hvert fall i perioder har hatt samiskopplæring i skolen. Derfor kan man utlede relativt nøyaktige tall på hvor mange som behersker samisk, i hvert fall på et visst nivå for kullene som er født fra og med 1992.

¹⁶ Opplæringslova, § 6-2

¹² Wexelsenplakaten. www.norgeshistorie.no

¹³ Aarseth, Bjørn, 2005

¹⁴ Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport, s. 440ff.

¹⁵ Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport, s. 440ff.

1.3.1 Elevtallsutvikling i nordsamisk¹⁷

Språk/læreplan Skoleår	Nordsamisk som førstespråk	Nordsamisk som andrespråk	Nordsamisk totalt
2013-14	877	1070	1947
2014-15	878	1065	1943
2015-16	833	1102	1935
2016-17	875	1045	1920
2017-18	870	1179	2049
2018-19	892	1276	2186
2019-20	893	1293	2186
2020-21	943	1365	2308
2021-22	951	1326	2277
2022-23	949	1378	2327

Tabell 2. Elevtallsutvikling nordsamisk i grunnskolen, siste ti skoleår. Kilde. Grunnskolens Informasjonssystem (GSI)

¹⁷ Samisk som andrespråk har to læreplaner, samisk som andrespråk samisk 2 og samisk som andrespråk samisk 3. Disse to er slått sammen i tabellene.

Tabell 2 og viser utviklingen for nordsamisk i grunnskolen de siste ti skoleårene. Som vi ser er det i siste skoleår flere som har nordsamisk totalt som første- og andrespråk enn alle andre skoleår i perioden. Økningen i løpet av denne perioden er på 20 prosent. Flere byer har satset mer på nordsamisk opplæring, som f.eks. Tromsø, Alta og Oslo. Dette bidrar til positive tall, men generelt er det også slik at man har samiskelever i stadig flere kommuner. Tromsø og Alta har med sine om lag 600 elever med nordsamisk opplæring, for skoleåret 2022-23 over 25 prosent av den samlede elevmassen i nordsamisk i Norge.

Fjernundervisning bidrar også, ved at alle elever kan få samiskopplæring uavhengig av om kommunen eller privatskolen klarer å skaffe en stedlig lærer.

Ser vi på førstespråk og andrespråk separat, har økningen for førstespråk vært på 8 prosent og for andrespråk 29 prosent. Det er altså en betydelig større økning for andrespråk enn førstespråk. Dette skal vi komme tilbake til seinere. 59 prosent av de nordsamiske elevene følger læreplanene i samisk som andrespråk skoleåret 2022-23.

1.3.2 Elevtallsutvikling i lulesamisk

Språk/læreplan Skoleår	Lulesamisk som førstespråk	Lulesamisk som andrespråk	Lulesamisk totalt
2013-14	19	74	93
2014-15	22	77	99
2015-16	28	85	113
2016-17	26	78	104
2017-18	34	84	128
2018-19	34	81	115
2019-20	33	77	110
2020-21	33	80	113
2021-22	33	76	110
2022-23	30	84	114

Tabell 3. Elevtallsutvikling i lulesamisk i grunnskolen, siste ti skoleår. Kilde: GSI

Tabell 3 viser utviklingen for lulesamisk opplæring i grunnskolen. Her ser vi at lulesamisk som førstespråk har hatt ei økning i denne tiårsperioden på 58 prosent, noe som er . For andrespråk har man ei økning på 14 prosent, noe som er overraskende, fordi antakelsene har vært at det er andrespråk som vil øke mest. For lulesamisk totalt er økningen på 23

prosent i denne tiårsperioden. Samtidig ser vi at andrespråksandelen er på 74 prosent i lulesamisk opplæring. Dette forklares med at lulesamisk språkopplæring tidligere i all hovedsak var konsentrert i Tysfjord/Hamarøy, mens det nå i økende grad også er elever i Bodø og fjernundervisningselever utenfor Nord-Norge. Der velges det oftere andrespråk.

1.3.3 Elevtallsutvikling sørsamisk i grunnskolen

Språk/læreplan Skoleår	Sørsamisk som førstespråk	Sørsamisk som andrespråk	Sørsamisk totalt
2013-14	20	66	86
2014-15	15	59	74
2015-16	21	95	116
2016-17	26	74	100
2017-18	31	70	101
2018-19	26	85	111
2019-20	28	85	113
2020-21	35	66	101
2021-22	25	81	106
2022-23	15	90	105

Tabell 4. Elevtallsutvikling i sørsamisk i grunnskolen, siste ti skoleår. Kilde: GSI

Tabell 4 viser utviklingen i elevtallet for sørsamisk i grunnskolen. For førstespråk ser vi en nedgang på 25 prosent i løpet av perioden, men ser man nærmere på tallene blir det mer nyansert. To skoleår tilbake var førstespråkstillene over det dobbelte av i dag, og de går opp og ned i perioden. Siste skoleår var derimot det nest høyeste for samisk som andrespråk. I perioden har andrespråk i sørsamisk

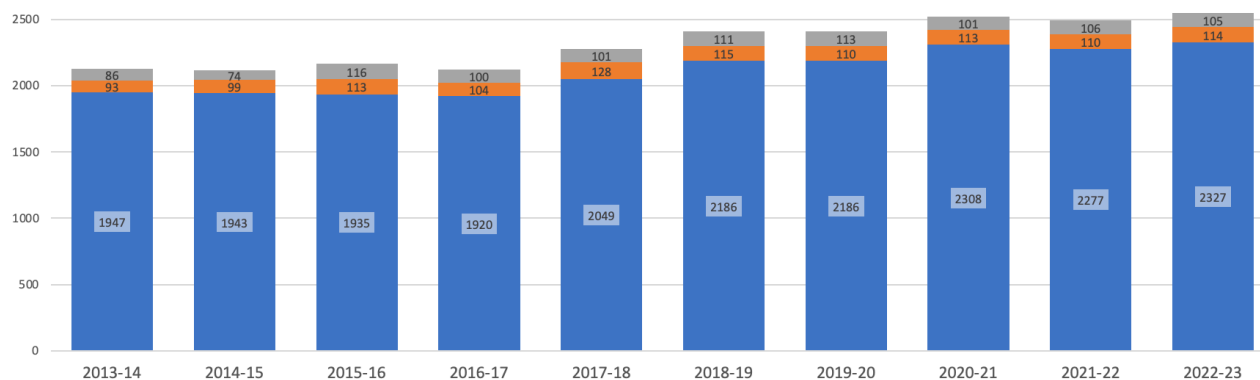
økt med 36 prosent. Totalt har elevtallet i sørsamisk økt med 22 prosent i denne tiårsperioden.

Andrespråksandelen er sist skoleår på 86 prosent, som er høyere enn for lulesamisk og vesentlig høyere enn for nordsamisk. Elevtallsutvikling for samisk i grunnskolen, alle tre samisk språk:

Samiske språk Skoleår	Førstespråk	Andrespråk	Totalt
2013-14	916	1210	2126
2014-15	915	1201	2116
2015-16	882	1282	2164
2016-17	927	1197	2124
2017-18	935	1333	2268
2018-19	952	1442	2394
2019-20	954	1455	2409
2020-21	1011	1511	2522
2021-22	1009	1483	2492
2022-23	994	1552	2546

Tabell 5. Elevtallsutvikling i alle tre samiske språk i grunnskolen, siste ti skoleår. Kilde: GSI

1.3.4 Elevtall med samiskopplæring i grunnskolen

Figur 1: Elevtallsutvikling, samisk i grunnskolen, siste ti skoleår.

Tabell 4 og figur 1 viser det totale elevtallet for de tre samiske språkene i den siste tiårsperioden. Vi ser at elevtallene for de fem siste skoleårene er vesentlig høyere enn for de fem første i perioden. Det er også tydelig at det er andrespråk som står for økningen, den har her vært på 28 prosent, mens den for førstespråk har vært på mer beskjedne ni prosent. Dette er en trend som trolig vil fortsette. Økningen i samiskopplæring skjer i hovedsak i byer og større tettsteder og som fjernundervisning. I de tilfellene velger elevene i hovedsak opplæring i samisk som andrespråk. Dette sammenfaller med de samiske flyttestrømmene som dokumenteres av Broderstad og Sørli i *Samiske tall forteller 5*.¹⁸ Denne effekten har ikke avtatt, snarere tvert imot.

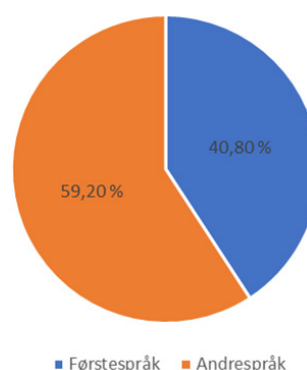
Det er samtidig viktig å påminne at de samiske forvaltningskommunene fortsatt har en betydelig del av elevtallet med samiskopplæring, og at de også er svært viktig for samisk språkutvikling ved at elevene i utstrakt grad har opplæring på samisk, etter opplæringsloven § 6-2.

¹⁸ Broderstad, Ann Ragnhild og Kjetil Sørli, 2012

1.4 Flere velger samisk som andrespråk

Hvis vi sammenlikner første- og andrespråkandelen de tre siste skoleårene for de tre samiske språkene får vi disse tallene:

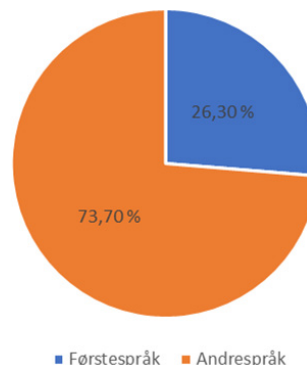
Nordsamisk

Figur 2: Fordeling mellom førstespråk og andrespråk i nordsamisk i grunnskolen, skoleårene 2020-23.

Figuren viser at for nordsamisk er førstespråksandelen på over 40 prosent. Dette er vesentlig høyere enn for lulesamisk og sørsamisk, og skyldes delvis at flere har nordsamisk som hjemmespråk og det i tillegg er langt flere nordsamiske forvaltningskommuner enn i lulesamisk og sørsamisk område. Tilsvarende tall for skoleåret 2016-17 var på 46 prosent, så førstespråksandelen har falt noe, men i snitt mindre enn ett prosentpoeng hvert skoleår siden 2016-17.

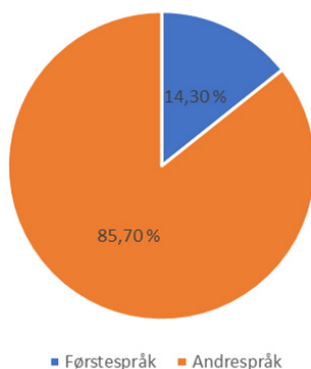
Lulesamisk

Figur 3: Fordeling mellom førstespråk og andrespråk i lulesamisk i grunnskolen, skoleårene 2020-23.

Som vi ser velger om lag tre firedeler av de lulesamiske elevene samisk som andrespråk. Dette er ei fordeling mellom første- og andrespråk som har vært stabil over tid, samtidig som en økende andel av de lulesamiske elevene bor utenfor forvaltningsområdet i Hamarøy kommune. Førstespråkandelen er likevel marginalt større enn i 2016-17, da den var på nøyaktig 25 prosent.

Sørsamisk

Figur 4: Fordeling mellom førstespråk og andrespråk i sørsamisk i grunnskolen, skoleårene 2020-23.

Figuren viser at andrespråksandelen i sørsamisk er på over 85 prosent for de tre siste skoleårene. Likevel er dette tallet lavere enn for eksempel i 2016-17 da det var 26 prosent som valgte opplæring i sørsamisk som førstespråk.¹⁹

1.4.1 Samisk språk i grunnskolen i et lengre perspektiv

I den siste tiårsperioden har det vært ei god elevtallsutvikling for samisk i grunnskolen. Hvordan er så disse tallene sammenliknet med tidligere perioder? Fra før skoleåret 1997-98 er det ikke relevant å gjennomføre sammenlikninger fordi man da ikke hadde en individuell rett til opplæring i samisk.

Skoleår	1997-98	2005-06	2006-07	2007-08
Elevtall	2115	3055	2542	2517

Tabell 6. Elevtall i grunnskolen for alle tre samiske språk. Kilde: samisketallforteller.no

Tabell 6 viser elevtallet for de tre samiske språkene det gis opplæring på i skolen i Norge. Vi ser her at i skoleåret 2005-06 ble det satt rekord i elevtallet med samisk i skolen, og dette tallet har man aldri nådd seinere. Hvis framgangen vi har hatt de siste sju skoleårene fortsetter, vil vi etter hvert nå tallene fra rekordåret.

Hva var det som skjedde etter skoleåret 2005-06 som førte til den kraftige nedgangen i det samiske elevtallet i en periode? To faktorer mange delvis har sett bort fra i tidligere forklaringer, er at det i forkant

av det aktuelle skoleåret hadde vært ei betydelig økning i elevtallet, og en del av elevene var kanskje ikke motivert for samiskopplæring og sluttet derfor etter bare ett skoleår. En annen faktor er at kullstørrelsene gikk ned, og det forklarer også noe av nedgangen, det var rett og slett færre elever som kunne velge samisk. Også i nyere tid har det vært kullnedgang, men vi ser nå at elevtallet er mer stabilt og faktisk også går opp til tross for en nedgang i kullstørrelsen, noe som relativt sett betyr at elevtallsøkningen er enda større enn de faktiske tallene indikerer.

I tiden da det ble satt elevtallsrekord for samisk på midten av 00-tallet, var det enda større mangel på samisklærere enn i dag, og fjernundervisningstilbudet var ikke tilstrekkelig utbygd. Ved sykefravær for samisklærerne utgikk ofte språkopplæringen fordi det ikke var vikarer å sette inn. Dette kan ha medvirket til at elever mistet motivasjonen og ikke fortsatte med samisk i skolen.

Nedgangen i elevtallet sammenfaller i tid med innføringen av de nye læreplanene *Kunnskapsløftet LK06* etter skolereformen som ble innført i 2006. Noen har pekt på dette som forklaringsfaktor. Det er vanskelig å vise en årsakssammenheng mellom skolereformen og det samiske elevtallet. Imidlertid er det riktig at den tidligere læreplanen *Samisk språk og kultur* ble fjernet forbindelse med innføringa av Kunnskapsløftet. Dette var imidlertid ikke en læreplan som ga språkkompetanse, og det var derfor et godt begrunnet ønske å legge om til språkkompetansegivende læreplaner.

Uansett hva årsakene til nedgangen fra skoleåret 2005-06 til 2006-07 var, er en elevnedgang på 18 prosent på kun ett skoleår dramatisk, noe professor Jon Todal også påpeker i *Samiske tall forteller 2*.²⁰ Det som er positivt nå er at økningen i elevtallet de siste sju skoleårene skjer mer gradvis, og det gir grunn til et berettiget håp om at denne oppgangen fortsetter, og at skolene i større grad klarer å ivareta elevenes samiskopplæring.

1.5 Samisk språk i videregående opplæring

§ 6-3 i opplæringsloven sier:

«Samar i videregående opplæring har rett til opplæring i samisk.»²¹

Elevtallsutvikling i videregående opplæring kan ikke analyseres like detaljert som for grunnskolen. Årsaken er at GSI-registreringen som gir opplysningene om hvilke læreplaner samiskelever følger, antall elever i de ulike kommunene osv. ikke finnes for videregående opplæring. For videregående er

¹⁹ Johansen, Kevin, 2017

²⁰ Todal, Jon, 2009

²¹ Opplæringslova § 6-3

elevtallsregistreringen basert på samiskelever fylkesvis. Vi velger her å se på elevtallet totalt, fordi det ikke er anledning til å offentliggjøre statistikk for fylker med under fem elever med samisk i fagkretsen.

Nedenfor skal vi se elevtallsutviklingen for samisk totalt i videregående opplæring i perioden. Tilgjengelig statistikk på videregående skiller heller ikke mellom elever som følger læreplanene i samisk som førstespråk, samisk som andrespråk og den relativt nye læreplanen *Samisk 4*, som er en læreplan for de som begynner med samiskopplæring i videregående opplæring. I tillegg har vi læreplaner for studieforberedende og for yrkesfaglige studieretninger.

Skoleår	2013-14	2014-15	2015-16	2016-17	2017-18	2018-19	2019-20	2020-21	2021-22	2022-23
Elevtall	452	446	460	471	451	478	449	527	517	511

Tabell 7. Elevtall i videregående opplæring, alle tre samiske språk.

Kilde: Utdanningsdirektoratet

I et tilfeldig valgt skoleår (2018-19) fulgte 205 av elevene læreplanen i samisk som førstespråk, mens 273 av elevene hadde samisk som andrespråk. Det gir ei prosentvis fordeling på 42,9 prosent førstespråk og 57,1 prosent på andrespråk.²² Geografisk fordeler elevene seg på Finnmark med 367 elever, Troms med 48, Nordland 46, Trøndelag med 11 og resten av fylkene med 6.²³

Ser vi videre bakover til skoleåret 2009-10 var det 369 elever som hadde samiskopplæring i videregående opplæring i Norge. Selv om vi ser at tallene svinger litt har det også vært en markant framgang, der flere får opplæring i dag enn for ti og tolv år siden. I en artikkel på *NRK* som oppgis her, sier ungdommer at de ønsker å ta vare på samisk språk og ønsker å kunne få flere å snakke samisk med, som motivasjon for å lære språket.

For skoleåret 2018-19 var det 448 elever i videregående opplæring som hadde nordsamisk, 14 elever hadde lulesamisk og 16 hadde sørsamisk. Dette er tall fordelt på VG1, VG2 og VG3. Tallene er interessante å merke seg, spesielt for lulesamisk og sørsamisk når man snakker om rekruttering til høyere utdanning. Basert på tallene for dette skoleåret er det altså i snitt 4,67 og 5,33 avgangselever på henholdsvis lulesamisk og sørsamisk i året. Når man strategisk arbeider med å styrke rekrutteringen til høyere utdanning generelt, og spesielt til samiske lærerutdanninger og samiske språkstudier, ser man her at rekrutteringsgrunnlaget er svært begrenset, ikke minst fordi elevene sprer seg på en rekke ulike studieprogrammer på universiteter og høyskoler.

²² Meld.St. 31 (2018-2019)

²³ nrk.no 2.5.2022

1.6 Overgangen fra grunnskole til videregående opplæring - den vanskelige overgangen

Overgangen mellom grunnskole og videregående opplæring har med rette blitt beskrevet som krevende, der elever som har samiskopplæring i grunnskolen ofte ikke fortsetter med det i videregående opplæring. Denne utfordringen har flere sett på, og ulike forklaringer er gitt. Torkel Rasmussen påpeker at mange kommuner ikke har videregående skoler, og at skoleelever derfor må flytte for å gjennomføre videregående opplæring.²⁴

I tillegg er videregående opplæring krevende, der ekstra timer medfører en enda større arbeidsbelastning for elevene. Karakterpresset er utvilsomt, og de som planlegger å søke på opptak til høyere utdanning, til studieprogram med

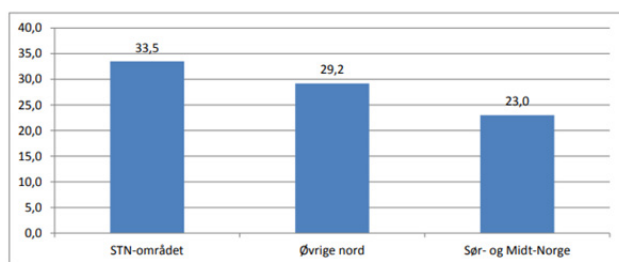
høye inntakskrav, kan frykte at en eventuell dårlig karakter kan redusere muligheten til å komme inn på disse studieprogrammene. Samtidig gir det å ha samisk i fagkretsen i videregående opplæring ekstrapoeng på flere ulike studier. Dette er i seg selv en fordel, ut over det at man faktisk lærer språket.

Fordelingen mellom første- og andrespråk i videregående opplæring er interessant fordi det tidligere har fordelt seg ulikt sammenliknet med grunnskolen. For skoleårene 2010-11 og fram til og med skoleåret 2013-14 var det faktisk et flertall som valgte samisk som førstespråk i videregående opplæring. Fra og med skoleåret 2014-15 snudde dette og flertallet følger samisk som andrespråk (det aktuelle året var fordelingen 205 elever på samisk som førstespråk, og 244 elever på samisk som andrespråk, altså fortsatt en veldig høy andel førstespråk). Som nevnt tidligere var det for skoleåret 2018-19 57 prosent som valgte samisk som andrespråk. Skoleåret 2010-11 var det førstespråksandelen som var på 57 prosent. Vi ser altså en svak, men gradvis nedgang av førstespråksandelen. Samtidig øker den totale andelen som har samisk, og i likhet med for grunnskolen ser det ut som om andelen øker mest for andrespråk.

Nøyaktig hvorfor man får ei dreining fra første- til andrespråk er ei sammensatt problemstilling, der enkelte sannsynlige faktorer allerede er beskrevet. I tillegg kan det være grunn til å anta at det tidligere var de faglig sterke elevene som fortsatte med samisk i videregående opplæring, og da valgte førstespråk, mens man nå har ei mer mangfoldig gruppe samiskelever, der det ofte blir mer nærliggende å velge samisk som andrespråk.

²⁴ Rasmussen, Torkel, 2015

Det har vært høyt fokus på fullføring og frafall i videregående opplæring, definert som de som ikke fullfører videregående opplæring innen fem år etter at de først påbegynte videregående opplæring.²⁵ Frafallet har tradisjonelt vært større i nord. Som et eksempel kan man se på frafallet i videregående opplæring etter elevenes bostettingsområde. For 2009-kullet var frafallet i STN-området på 34 prosent, mens det for resten av Nord-Norge var på 29 prosent. I Sør- og Midt-Norge var frafallet på 23 prosent. Dette er høye tall for alle de tre nevnte områdene, men høyest for STN-området. Dette påvirker også elevtallet for samisk.

Figur 5: Frafallet i videregående opplæring etter elevenes bostettingsområde, 2009-kullet. Kilde: samisketallforteller.no

Hvis man ser frafallet fordelt på utdanningsprogrammer, var frafallet for dette kullet over dobbelt så høyt på yrkesfag som på studieforberedende programmer. Dette gjelder for både STN-området, resten av Nord-Norge og Sør- og Midt-Norge.

Det har vært satt inn store ressurser på å få ned frafallet i videregående opplæring de siste årene, ikke minst fordi man ser at konsekvensene av frafall ofte er lavere tilknytning til arbeidslivet, dårligere økonomi og at det også påvirker helsen.

Frafallet i videregående opplæring har de seinere år vært fallende på grunn av disse innsatsene.

1.7 Studiepoengproduksjon i samisk i høyere utdanning

Både media og myndigheter følger elevtallsutviklingen i samisk, spesielt i grunnskolen, svært tett. Hvordan studieproduksjonen for samisk språk i høyere utdanning er, vises mindre interesse. Likevel er det viktig for samiske språk at kandidater tar høyere utdanning i samisk. Dette har betydning fordi samfunnet og de samiske språkmiljøene har behov for personer som behersker samisk på et akademisk høyt nivå. I tillegg må det utdannes kandidater som skal undervise kommende generasjoners lærere i barnehagen og skolen. Det har også i mange sammenhenger betydning for et språks status at det finnes kandidater med master og Ph.D.

Studiepoeng tildeles kandidater i høyere utdanning etter bestått eksamen i disipliner og profesjoner

basert på omfanget av studiet. 60 studiepoeng er normert som et helårs studium og tilsvarer 20 vekttall etter den gamle ordningen. Studiepoengproduksjon betyr hvor mange studiepoeng som gis på et studie, et kurs eller for en institusjon. Hvis vi f.eks. snakker om et ettårsstudie som gir 60 studiepoeng og vi oppgir 180 studiepoeng i tabellen tilsier det at tre kandidater har fullført og bestått dette studiet. Mange kurs er imidlertid på mindre enn 60 studiepoeng slik at man ikke automatisk kan regne ut antall kandidater basert på studiepoengene.

1.7.1 Historisk utvikling av samisk høyere utdanning

Universitetet i Oslo var den første høyere utdanningsinstitusjonen i Norge som tilbød kurs i samisk. De hadde et eget professorat i samisk tilbake til 1870-tallet.²⁶ Da Universitetet i Tromsø ble opprettet i 1972 ble det i oppdraget påpekt at institusjonen hadde en rekke oppgaver for å ivareta Nord-Norges behov, særlig ble den samiske befolkningens behov understreket. I 1989 ble Sámi allaskuvla / Samisk høgskole etablert. Formålet var å dekke samiske samfunns behov og å styrke samisk kompetanse. Samiskspråklige kurs var her åpenbare studietilbud.

Både Sámi allaskuvla og UiT Norges arktiske universitet har i hovedsak nordsamiske språkkurs. I 1980 tok Lærerutdanningsrådet kontakt med Levanger lærerhøgskole med ønske om at de kunne tilby en halvårsenhet i sørsamisk. Dette startet opp høsten 1981 og i 1988 fikk høgskolen et stipendiat i sørsamisk. Lærerhøgskolen ble til Høgskolen i Nord-Trøndelag etter høgskolereformen i 1994 og i 2016 en del av Nord universitet.

Bodø lærerhøgskole som deretter ble Høgskolen i Bodø, så Universitetet i Nordland og til sist Nord universitet, opprettet et artiumkurs i lulesamisk tidlig på 1980-tallet. I 1985 startet Lulesamisk 1 med 30 studiepoeng etter at de dette året fikk tilsatt en stipendiat i lulesamisk.²⁷ I 1999 ble det ansatt en høgskolelektor i lulesamisk, noe som var et konkret resultat av at den første hovedfagseksamen ble avlagt i lulesamisk dette året

I 2000 fikk de sin første professor II i lulesamisk, og i 2012 startet det første kullet på bachelorprogrammet i lulesamisk ved institusjonen.

I dag har Sámi allaskuvla et overordnet nasjonalt ansvar for samisk i høyere utdanning, mens UiT også har et betydelig ansvar for nordsamisk. Nord universitet har etter fusjonen mellom Universitetet i Nordland, Høgskolen i Nord-Trøndelag og Høgskolen i Nesna et nasjonalt ansvar for lulesamisk og sørsamisk i lærerutdanningene.

²⁵ Granseth, Tom, 2015

²⁶ Johansen, Kevin, 2018

²⁷ Johansen, Kevin, 2018

1.7.2 Studiepoengproduksjon i nordsamisk, Sámi allaskuvla / Samisk høgskole

Kurs/årstall	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Nordsamisk semesteremne og innføringskurs	120	300	300	270	360					
Nordsamisk morfologi og syntaks	80	260	100	140						
Nordsamisk fonetikk, fonologi og skrivemåter	90	90	80	70						
Nordsamisk setningslære	10	100								
Samisk språk og litteratur 1, 2 og 3		120	15							
Samisk språk og revitalisering		160	20	80	40		160		100	
Bachelor i samisk språk og litteratur					910					
Master i samisk språk og litteratur					380					
Ph.d. i samisk språk og litteratur					112					
Nordsamisk som muntlig og skriftlig språk		10	70	90	50	60	50	120	50	50
Samisk i praktisk lærings-situasjon innførings-studie 1 og 2	735	795	795	795	915					
Samisk som fremmedspråk, journaliststudie	10									
Duodji og samisk					105					
Samisk språkdidaktikk med fokus på muntlig								112	7	30
Andrespråkspedagogikk, videreutd.					510	360	480	360		
Fordypning i samiskspr. emner						40				
Språk, tekst og matematikk				200	140		140			160
Språkvitenskap og fonetikk				70		50		60		
Språk og tekstlære								10		
Språkrøkt 5	5									
Språkrøkt i journalistikken 1-5				5		15	35	30		
Språkbevaring i journalistikken 1 og 4				20						
Innføring i samiske språk									40	
Innsamling og bearbeiding av muntlig språkmateriale						30				
Samisk språk og samisk litteratur forsknings-historie				60	10	20	10			
Samisk språkdidaktikk med fokus på språk-anvendende							23	53	23	45
Samisk språkdidaktikk med fokus på lesing og skriving							105	12		

Tabell 8. Nordsamisk studiepoengproduksjon siste ti studieår, Sámi allaskuvla. Kilde: dbh.no

1.7.3 Studiepoengproduksjon totalt, Sámi allaskuvla / Samisk høgskole

Årstall	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Studiepoeng	1050	1835	1380	2105	3437	575	1303	757	220	155

Tabell 9. Studiepoengproduksjon i samisk språk ved Sámi allaskuvla / Samisk høgskole

1.7.4 Studiepoengproduksjon i nordsamisk ved UiT Norges arktiske universitet

Kurs/årstall	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Nordsamisk som fremmedspråk ²⁸	830	650	440	50	1100	1020	730	1220	1555	182
Samisk språkvitenskap ²⁹	100	50	100		110	130	50	120		110
Samisk litteratur-vitenskap	60	100	130		110					
Samiske språkpraksiser		30								
Samisk dialektologi	20	30								
Mastergrads-oppgave i samisk språk ³⁰	60						60	120	180	40
Mastergrads-oppgave i samisk litteratur		60	120		120					
Bachelor-oppgave i samisk								10		
Moderne samisk lyrikk					20	20	10			
Samisk rettskriving 1					30					
Samisk språkhistorie				20		20	20		60	
Samisk språkkunst				60		80		40	10	70
Samisk tekstolknings-historie				30	40			10	60	
Samiske dialekter				70		60		60		
Undervisning i samisk som andrespråk ³¹									90	80

Tabell 10. Studiepoengproduksjon i nordsamisk ved UiT Norges arktiske universitet.

²⁸ Inkluderer flere kurs innenfor samisk som fremmedspråk

²⁹ Inkluderer flere kurs innenfor samisk språkvitenskap

³⁰ Inkluderer samisk i lektorutdanningen

³¹ Gjelder både 1.-7. og 5.-10. trinn og videreutdanning i emnet

1.7.5 Studiepoengproduksjon i nordsamisk totalt ved UiT Norges arktiske universitet

Årstall	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Studiepoeng	1070	920	790	230	1530	1330	870	1580	1955	482

Tabell 11. Studiepoengproduksjon i nordsamisk totalt ved UiT Norges arktiske universitet.

1.7.6 Total nordsamisk studiepoengproduksjon, Sámi allaskuvla og UiT:

Årstall	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Studiepoeng	2120	2755	2170	2355	4967	1905	2173	2337	2175	637

Tabell 12. Studiepoengproduksjon i nordsamisk totalt

Tabell 12 viser at studiepoengproduksjonen i nordsamisk holder seg over 2 000 studiepoeng de fleste årene, og at toppåret er 2017 med hele 4967 studiepoeng. Variasjonen er betydelig, i denne tiårsperioden er forskjellen mellom det

mest produktive og det minst produktive året hele 680 prosent. I og med at sist år har lavest studiepoengproduksjon, er det grunn til å anta at ikke alle studiepoeng er registrert i dbh.no enda.

1.7.7 Studiepoengproduksjon i lulesamisk og sørsamisk, Nord universitet

Kurs/årstall	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Lulesamisk 1		40			330		300	75		30
Lulesamisk 2			30					70	60	
Lulesamisk 3	80			70					50	30
Grunnleggende emner i lulesamisk språk					630					
Samisk litteratur	10		10							
Samisk litteratur og språk	45									
Samiske språkvarieteter		20					70			
Bachelor i lulesamisk										
Innføring i lulesamisk 1, 2										
Lulesamisk totalt	185 ³²	110 ³³	40	70	960	0	370	145	110	60

Tabell 13. Studiepoengproduksjon i lulesamisk. Kilde: dbh.no

³² Sámi allaskuvla har tilbudt et kurs i lulesamisk og sørsamisk. 100 studiepoeng er avlagt i kurset i 2013 og 2014. De inngår her i totalstatistikken for lulesamisk og sørsamisk med 50 studiepoeng for hvert av språkene.

³³ Samme som over

Tabell 13 viser de betydelige svingningene for lulesamisk studiepoengproduksjon. Disse skyldes to faktorer, den ene er mangelen på samiskspråklige lærekrefter som medfører at samiske språkkurs ikke kan tilbys årlig. Den andre er betydelige variasjoner i kullstørrelsene. Det er derfor vanskelig å operere med ei normalfordeling, spesielt for lulesamisk og sørsamisk, der variasjonene ofte opptrer som sinuskurver.

Det er interessant å se at lulesamisk i likhet med nordsamisk satte sin definitive rekord i studiepoengproduksjon i 2017. I og med at studiepoengproduksjonen ett år er fraværende, er et tegn på at det må bli større kontinuitet i samiskspråklige kurstilbud ved universiteter og høyskoler.

1.7.8 Studiepoengproduksjon i sørsamisk, Nord universitet:

Kurs/årstall	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Sørsamisk begynneropplæring		165	165						210	
Sørsamisk beg.oppl. 2	75		105							150
Sørsamisk 1							15	75	60	
Sørsamisk 2		210					30	30		30
Sørsamisk språk og litteratur				15						
Sørsamisk språkkunnskap	220			60						
Fagdidaktikk sørsamisk	55			10						
Sørsamisk i praktiske situasjoner (Samisk høyskole)	50	90	185	45						240
Sørsamisk mellom-fagstillegg (UiT)	135									
Sørsamisk totalt	535	465	455	130	0	0	45	105	270	420

Tabell 14. Studiepoengproduksjon i sørsamisk. Kilde: dbh.no

Tabell 14 viser studiepoengproduksjonen i sørsamisk. Vi ser at produksjonen var jevn de tre første årene i perioden, før den går ned og er helt fraværende i et par år. Forrige år har produksjonen tatt seg opp igjen, og nærmer seg de beste årene i begynnelsen av tiårsperioden. Samtidig er studiepoengene fordelt på få personer. Årsaken til at produksjonen ikke er høyere har i all hovedsak å gjøre med den betydelige mangelen på sørsamiske lærerkrefter i høyere utdanning. Det er positivt å se at det har vært avlagt studiepoeng i sørsamisk begynneropplæring de siste årene for, siden det gir et rekrutteringsgrunnlag til sørsamisk 1 og 2.

Svingningene innenfor samisk studiepoengproduksjon i høyere utdanning viser et annet mønster enn for eksempel i grunnopplæringen. Den betydelige mangelen på samisklærere ved universiteter og høyskoler bidrar til at samiske språkkurs og studieprogram ikke kan tilbys årlig ved institusjonene. Språkkurs må tilbys når det finnes lærekrefter. Dette skaper for liten kontinuitet for samiske språkstudenter og medfører ofte at det ikke kan gjennomføres samiske språkutdanninger på normert tid, noe som er svært uheldig sett i lys av behovet det er for flere samisklærere.

Ofte har samiske studier og språkkurs kommet i gang uten lang forhåndsinfo, noe som medfører at færre kan delta.

Samisk høyere utdanning er ikke lovregulert slik samisk i grunnopplæringen er, altså at samer har rett til samiskopplæring. Det er opp til universitetene og høyskolene hva de vil tilby av samiske studier. Det er ingen grunn for å hevde at UH-sektoren ikke ønsker å tilby samiske språkstudier, men mangelen på lærekrefter hindrer et bedre studietilbud for samiske språk.

1.8 Konklusjon

I denne artikkelen har vi sett på den kvantitative utviklingen av samisk språk i formell utdanning, fra barnehage til høyere utdanning. Vi har sett på hvor mange barnehager som gir et samisk språktilbud og hvor mange barn som mottar dette tilbudet. Antall barn som får et samiskspråklig tilbud har vært relativt stabilt. Antall barnehager som gir et språktilbud er også stabilt, men har forskjøvet seg noe mot samiske avdelinger og samisk språktilbud. Antall samiske barnehager har derimot gått noe ned.

I grunnskolen ser vi at antall samiskelever har økt, og at flertallet av disse har samiskopplæring etter læreplanen for andrespråk. Med unntak av skoleåret 2005-06 har det aldri vært så mange elever i Norge som får samiskopplæring i grunnskolen som nå.

I videregående opplæring har også elevtallet økt de siste ti årene, og det er betydelig flere som tar samiskopplæring i videregående skole enn det var for ti år siden.

For høyere utdanning er tallene mindre konklusive. De har variert som sinuskurver, der det har vært betydelig oppgang som ender med et toppår, for så å gå ned igjen. Den store utfordringen for både barnehagen og høyere utdanning er at det ikke er nok samiskspråklige tilbud. Vi ser over år at det er tilbudet som avgjør hvor mange som får et samiskspråklig barnehagetilbud eller gjennomfører samiske studietilbud på universiteter og høyskoler. Dette har sin årsak i at de samiske tilbudene i disse sektorene ikke er rettighetsfestet slik de er i skolen. I grunnopplæringen har samiske elever en individuell rett til samiskopplæring, mens man ikke har det samme sterke rettighetsvernet i barnehagen og i høyere utdanning. Løsningen vil derfor være å opprette flere samiskspråklige barnehagetilbud, og flere kurs og studieprogram i høyere utdanning. Det er her av avgjørende betydning at det utdannes flere samiskspråklige lærere og da må det gjennomføres ei strategisk og målrettet rekrutteringssatsing.

1.9 Tilrådinger

- Barnehageloven bør gi sterkere rettigheter til samisk språk, slik det er i skolen.
- Kapasiteten på samisk fjernundervisning bør styrkes slik at flere elever kan velge samisk som førstespråk, også som fjernundervisning.
- For å sikre tilgang av samiskelever og redusere frafall fra språkopplæringen, må spes.ped.-tilbudet styrkes for elever med samisk i opplæringen.
- I høyere utdanning bør samiske studietilbud, hvis kapasitetsproblemer hindrer årlige opptak, informeres om i god tid, slik at kandidater kan planlegge sin utdanning og gjennomføre den med normal studieprogresjon.
- Det bør være en langsiktig strategi å rettighetsfeste at studenter har rett til et samiskspråklig høyere utdanningstilbud.
- Ut fra behovet for samisk språkkompetanse på høyere nivå må studiepoengproduksjonen i samiske språk, spesielt i lulesamisk og sørsamisk økes.
- Studiepoenggivende begynnerkurs i samiske språk bør tilbys i større grad for å rekruttere kandidater til høyere samiske språkstudier og til samiske lærerutdanninger.

Referanser

- Aarseth, Bjørn (2005): «Samenes stilling i norsk skoleverk», i: *Samisk skolehistorie 1 (red.)*, Davvi Girji, 2005. Kárášjohka
- Broderstad, Ann Ragnhild og Kjetil Sørli (2012): «Bo- og flyttetrender i norsk-samiske kommuner gjennom 40 år i relasjon til sysselsetting», i: *Samiske tall forteller 5 (red.)*. Sámi allaskuvla. Guovdageaidnu
- Granseth, Tom (2015): «Gjennomstrømming i videregående opplæring», i: *Samiske tall forteller 8 (red.)*. Sámi allaskuvla. Guovdageaidnu
- Johansen, Kevin (2017): «Samisk som andrespråk», i: *Samiske tall forteller 10 (red.)*. Sámi allaskuvla. Guovdageaidnu
- Johansen, Kevin (2018): «Studiepoengproduksjon i samisk», i: *Samiske tall forteller 11 (red.)*. Sámi allaskuvla. Guovdageaidnu
- Johansen, Kevin (2020): «Samisk språktilbud i barnehagen», i: *Samiske tall forteller 13 (red.)*. Sámi allaskuvla. Guovdageaidnu
- Johansen, Kevin (2021): «Sametingets valgmanntall – noen utviklingstrekk», i: *Samiske tall forteller 14 (red.)*. Sámi allaskuvla. Guovdageaidnu
- Kunnskapsdepartementet (2023). *Samisk språk, kultur og samfunnsliv -Kompetanse og rekruttering i barnehage, grunnsopplæring og høyere utdanning* (Meld.St. 13, (2022-2023)). Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-13-20222023/id2967904/>
- Kommunal- og moderniseringsdepartementet (2019). *Samisk språk, kultur og samfunnsliv* (Meld.St. 31 (2018-2019)). Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-31-20182019/id2660993/>
- Opplæringslova. (1998). Lov om grunnskolen og den videregående opplæringa (LOV-1998-07-17-61). Hentet fra <https://lovdata.no/lov/1998-07-17-61>
- Rammeplan for barnehagen, 1996*
- Rasmussen, Torkel: «Samisk språk i grunnskolen og videregående opplæring», i: *Samiske tall forteller 8*, 2015. Sámi allaskuvla
- Sametingets årsmelding, 2021*
- Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport til Stortingets presidentskap 01.06.2023 - grunnlag for et oppgjør med fornorskningsspolitikk og urett mot samer, kvener/norskfinner og skogfinner. Dokument 19 (2022-2023)*
- «Stadig flere elever vil lese samisk», i: nrk.no, 2.5.2022
- Storjord, Marianne (2005): «Samiske barnehagers historie i Norge». *Norsk senter for barnehageforskning*
- Storjord, Marianne (2009): «Samiske barnehagers historie», i: *Samisk skolehistorie 3*, Davvi Girji. Kárášjohka
- Todal, Jon (2009): «Samisk språk i barnehage og skule», i: *Samiske tall forteller 2 (red.)* Sámi allaskuvla. Guovdageaidnu
- «Wexelsensplakaten»; Instruks angaaende brugen af lappisk og kvænsk som hjælpesprog ved undervisningen i folkeskolen, hvor dette af kirkedepartementet er tilladt i henhold til landsskolelovens § 73, 2 led. 18. april 1898. www.norgeshistorie.no